

HODNOTY A HODNOTOVÝ SYSTÉM V KOMPLEXE ŽIVOTNÝCH DANOSTÍ A ZMYSLU ŽIVOTA SENIORA

SÍČAK ANDREJ

Abstrakt

Proces socializácie človeka sa uskutočňuje v nových podmienkach. Spoločenské premeny sú výsledkom spoločenských kompromisov. Dnešné hodnoty, o ktoré sa človek usiluje sa posunuli do individuálnej sféry. Špeciálnou hodnotou v rámci hodnotového systému človeka je presvedčenie. Človek sa usiluje konkrétne skutočnosti pretransformovať do vlastnej skúsenosti a individuálnej svojráznosti. V súčasnosti pre nami stojí požiadavka neustáleho posilňovania všetkých tendencií, ktoré súvisia s prácou, súkromím a ľudskými vzťahmi.

Abstract

The process of socialization of the man takes place in new conditions. Social transformation is the result of social compromises. Today's values, which a man strives for, have moved into the individual sphere. A special value within the value system of the man is belief. The man seeks to translate concrete realities into his own experiences and individual peculiarities. Nowadays, we are facing a requirement to continuously strengthen of all tendencies associated with work, privacy and human relations.

Kľúčové slová

Spoločnosť. Človek. Hodnoty. Hodnotový systém. Hodnotové pole. Hodnotové orientácie. Presvedčenie.

V súčasnej spoločnosti sa proces socializácie človeka uskutočňuje v úplne nových podmienkach v porovnaní so socialistickou minulosťou. Môžeme povedať, že začiatok nového tisícročia sa vyznačuje špecifickými častokrát aj protichodnými tendenciami. Súčasná spoločenská procesy nesú so sebou nielen nové vývojové tendencie, ale aj množstvo nových negatívnych prejavov. Každý človek sa pokúša riešiť spoločenské javy a procesy na základe svojich schopností a predstáv. Treba jednoznačne povedať, že v tomto smere nemáme veľké možnosti rozhodovacieho výberu. Nejde len o schopnosti a vedomosti človeka, ale hlavne o jeho potreby a záujmy, ktoré sú ovplyvňované rôznymi situáciami a podmienkami, v ktorých sa človek v konkrétnom čase nachádza. Človek mnohokrát hodnotí situáciu bez ohľadu na čas a podmienky čo je veľmi chybné.

Dnešné skutočnosti dali do pohybu základy dlhodobo budovaných istôt a zároveň narúšajú tradičné hodnoty, hodnotové systémy a hodnotové orientácie človeka. „Pre pochopenie osobitosti procesu hodnotenia je naozaj dôležité najmä to, že subjekt má možnosti voľby hodnotiaceho kritéria a je za túto voľbu zodpovedný. Táto možnosť, však nie je bez hraníc, keď sa voľba zmení na svojvôľu, začne subjekt sám seba poškodzovať a v dosahu svojho, hodnotením podmieneného konania otravovať aj druhých ľudí. Ani poznávanie nebýva len pasívnou reflexiou, mechanickým odrazom poznávaného a vždy závisí aj od dispozícií subjektu poznania.“ (Brožík, V., 2004, s.57)

Môžeme konštatovať, že spoločenské premeny a dôsledky sú výsledkom každodenných spoločenských konfliktov a kompromisov. „ Spôsob života je spojením

objektívnych aspektov, ktoré utvárajú spoločné činnosti, spôsoby spolužitia medzi ľuďmi, ich správanie a existenciu subjektívnych aspektov života spoločnosti. Spôsob života vystupuje ako štruktúrovaný prejav ich materiálneho i duchovného života. '' (Sičák, A., 2002, s.263)

Je pochopiteľné, že mnohokrát meníme, ba dokonca musíme meniť prijatý spôsob života resp. životný štýl, ale malo by sa to vždy diať, len za cenu ktorou sa posunieme k vyššej kvalite života.

Vieme, že každý jestvujúci spôsob života je založený na rešpektovaní celkom určitých hodnotových súvislostí, príznačných pre tú- ktorú kultúru. Spoločenské javy, ktoré v súčasnosti majú značne chaotický charakter nás upozorňujú, že na komplexné zistenie ich príčin potrebujeme zistenie viacerých príčin a súvislostí. Na možnosti výskytu zákonitého chaosu v oblasti spoločenských vied upozornil už J. C. Maxwell. Na svojich seminároch už v polovici 19. storočia demonštroval nemožnosť exaktne predpovedať budúcnosť. „ Možno teóriou chaosu vysvetliť zlyhanie v oblasti etiky, ktoré sa prejavujú ako deficit všeobecných pravidiel, zásad a princípov správania, ktoré spoločnosť považuje za prijateľné a slušné?''

(Markuš, Š., 2007, s. 14)

Sociálne fenomény sa neberú do úvahy, nevyčleňujú sa z reality, neabstrahujú sa pokiaľ s nimi nie sú problémy. Práve pomocou vedeckej analýzy spoločenských javov a diagnostikovaníu predovšetkým negatívnych javov, vieme do značnej miery eliminovať negatívne prejavy sociálnych faktorov. Skúmané nedostatky v oblasti spoločenského a politického života sú predovšetkým v predvolebnom období. Spoločenský vývoj charakterizujú viacerí vedci ako rizikóvu hru hazardných hráčov. Bežný človek sa práve v politickom súperení jednotlivých politických strán a hnutí nechtiac dozvie, kto je vlastníkom niektorých našich významných podnikov či firiem. „ Chaos v prírode i chaos v etickej oblasti života spoločnosti nie sú „ náhodnými'' následkami bez príčin a konečného vyústenia. Základným poznaním, je, že nepresne stanovené počiatočné stavy pri akomkoľvek prebiehajúcom dynamickom procese môžu vygenerovať neočakávané, chaotické javy. Preto už pri prvom náznaku chaotickej situácie by sa rozumom obdarený človek – nech by bol vedcom, politikom, intelektuálom či čímkoľvek iným – mal pýtať, či nejde o zanedbanie dôležitého princípu. '' (Markuš, Š., 2007, s. 17)

Vedci jednoznačne konštatujú, že kvalitu života človeka prijímajú tak, že súkromné vlastníctvo, podnikateľské funkcie a trhovú mechanizmus musia byť neustále posilňované. Ekonomický rast, rozvoj vedy a techniky vytvára pre ľudí možnosť uspokojovať primárne materiálne potreby. Na rozdiel od chaosu zákon rastu potrieb funguje so vzrastajúcou silou, aktivizuje a aktualizuje nevyhnutnosť zabezpečovania a uspokojovania potrieb. Ak

vyzdvihujeme ekonomický rast v spoločnosti musíme zároveň poznamenať, že s ním súvisia aj jeho vedľajšie následky, ktoré so sebou nesú možnosti hrozby zdravia ľudskej existencie.

„Človek sa stáva človekom tým, že si v ontogenéze osvojuje celkom určité hodnoty. Skutočnosť pre neho existuje ako hodnotová realita. Skúma ju, aby v nej objasnil užitočnosť a svet vlastnej aktivity. Preto chápe hodnoty ako spôsob existencie, hodnotová skutočnosť musí mať svojho nositeľa, prostredníctvom ktorého existuje.“ (Sičák, A., 2002, s.265)

Môžeme povedať, „že tvorcom hodnôt a nielen úsudkov o nich je predovšetkým človek, ktorý svojou činnosťou nielen ustavične uvádza elementy tohto sveta (duchovné i materiálne) ako udalosti do vzájomných funkčných vzťahov, ale najmä do vzťahov k sebe samému.“ (Brožík, V., 2004, s. 91)

Spolu s prebiehajúcimi zmenami v rámci transformačného procesu sa do popredia dostávajú problémy, ktoré súvisia s potrebami, záujmami, hodnotami, hodnotovými orientáciami a ich vplyvom na konanie a celkový praktický život človeka. Konkrétne zmeny nás nútia novým spôsobom hodnotiť jednotlivé aspekty spoločenského procesu. V tomto smere ide o zložitý komplex úloh, ktoré si vyžadujú vzájomnú spoluprácu filozofov, psychológov, právnikov, pedagógov a iných. Do uvedenej spolupráce je potrebné začleniť aj farárov, ktorí majú možnosť prispieť do uvedeného komplexu problémov predovšetkým tým, že najlepšie poznajú citové problémy a cítenie bežného človeka. Človek síce nerád priznáva, ale je to fakt, že z času na čas sa bez pomoci iných, bez ich pochopenia a lásky nezaobíde.

„Šťastie, česť, dôstojnosť, to sú hodnoty nášho života, netreba sa ich učiť ani sa na ne vypytovať. Týmto hodnotám nás učí sám život. Sú to aj skúsenosti a poznatky, ktoré nadobúdame v práci, čítaní, pozeraní, načúvaní i porozumení. Nie sú to iba poznatky typu vieš- nevieš, nie je to iba výsledok nášho učenia sa o skúsenosti, ale na tomto poznaní sa podieľa i naše srdce. V činnosti, ktorú robíme, nás často vedie srdce, ktoré bez toho, že by sme si to museli uvedomovať spájame s láskou. Láska je dynamickým činiteľom, vydrží a premieňa „ všetko.“ (Diatka. C., 2008, s. 43)

V tejto súvislosti môžeme poznamenať, že už od čias gréckych pluralistov (konkrétne Empedokla) vieme, že láska a nenávisť sú dva základné aktívne činitele, ktoré pôsobia nepretržite v spoločenskom dianí. V súvislosti so spôsobom života, životnou úrovňou a životným štýlom úzko súvisia hodnoty, ktoré vystupujú ako spoločenské určenie okolitého sveta. Hodnoty sú východiskom i cieľom ľudských činností, predmetom potrieb sú nim reflektované v názoroch, normách a ideáloch. Podstatou každej hodnoty je praktičnosť, schopnosť uspokojovať niektoré z potrieb človeka, teda plniť určitú funkciu vzhľadom na

spája s morálkou, psychológiou, filozofiou a pedagogikou. V presvedčení sú vždy zakončené určité poznatky rôzneho stupňa pravdepodobnosti alebo dokonca prekrútená predstava o skutočnosti, ktorá slúži ako základ falošných presvedčení. '' (Sičák. A., 2002, s.285)

V presvedčení vždy nachádzame viacero základných faktorov . Z viacerých môžeme vyčleniť dva podstatné: vedomosti a vieru.

Uvedené faktory v presvedčení sú spojené nevyhnutným spôsobom. Spoľahlivosť presvedčení môže byť rôzna, no bez väzby týchto dvoch činiteľov sa mení na fantáziu alebo dogmu. V presvedčení má výrazne miesto aj hypotetický aspekt. Tým sa ono kvalitatívne odlišuje od pravdy. V presvedčení, ktoré je založené na náučnej forme, pri vznikaní konfliktov medzi znalosťami a presvedčením sa dá prednosť znalosti. Aktivita každého človeka v súvislosti s presvedčením je spätá s vôľou, ktorá sa opiera o dané poznatky a reguluje činnosť človeka. Presvedčenie z teoretického hľadiska obsahuje v sebe okrem náučných poznatkov aj problematické poznatky, ktoré nemajú náučnú hodnovernosť, a ktoré sa častokrát získavajú empirickou cestou.

Každý človek sa snaží konkrétne skutočnosti pretransformovať do osobnej skúsenosti a individuálnej svojráznosti. Každé presvedčenie obsahuje v sebe skeptiku a optimizmus. Nie každé presvedčenie sa dokáže stelesňovať v živote. Môžeme poznamenať, že presvedčenie sa môže formovať aj na platforme skepticizmu a pritom nemusí mať regresívny charakter. Práve seniorsky vek, ktorý je charakteristický tým, že do značnej miery je vekom sumarizujúcim a hodnotiacim sa vyznačuje značnou mierou pesimistických presvedčení.

V súčasnej , neľahkej spoločenskej realite, je nevyhnutné vyzdvihnúť práve optimistickú stránku presvedčenia. Je dôležité starať sa o vlastnú spokojnosť, telesnú a duševnú pohodu. Presvedčenia ľudí, ich úroveň priamo súvisí s úrovňou uvedomenia. Čím je vyššie uvedomenie, tým zdôvodnia presvedčenia vo väčšej miere zodpovedajú úlohám rozvoja. „ Vnútorne pokojnejší, motivovanejší a vyrovnanejší človek vďaka svojej sústredenosti a rozvahe pracuje lepšie a zodpovednejšie. Od sústredenia sa na jednotlivé čiastkové úlohy a čas na ne vynaložený prenáša vnútorne vyrovnaný človek svoju pozornosť na celý kontext života. Takto sa dosahuje efektivita, ktorá sa prejavuje v otvorenosti človeka utvárať vzťahy zlepšovania telesnej i duševnej kondície, prejavom čoho je vnútorná vyrovnanosť. '' (Diatka. C., 2008, s. 52)

Podľa viacerých autorov (C.Diatka, P. Pacovský) by dosahovanie efektívnych výsledkov a zdokonaľovanie výkonu ľudí malo mať v súčasnosti, ako aj v nadchádzajúcej budúcnosti rovnakú váhu. Vzhľadom na súčasnosť a požiadavky nadchádzajúcej budúcnosti môžeme dospieť k týmto zásadám: cesta je viac ako cieľ ., zvnútra je viac ako zvonka.,

pomaly je viac ako rýchlo., celok je viac ako časť. V súčasnosti pred nami stojí požiadavka neustáleho posilňovania všetkých tendencií, ktoré súvisia s prácou, súkromím a ľudskými vzťahmi. Chceme poznamenať, že uvedené zásady sme prevzali a voľne komentovali na základe práce C. Diatku, Čas a etika.

Na záver môžeme zhrnúť, že na základe získaných praktických skúseností nám každodenná realita potvrdzuje, že potrebujeme podstatne riešiť sociálne otázky zo strany štátu, výrazne zmeniť a zefektívniť otázky vzdelávania, motiváciu a emocionalizáciu výchovného procesu.

Literatúra

1. Brožík, V.: Hodnotenie a hodnoty. Nitra 2004 ISBN 80-8050-680-9
2. Diatka, C.: Fyzika a etika II. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre 27.-28. júna 2007. Nitra 2008 ISBN 978-80-8094-312-7
3. Kohák, E.: Po stopách ekoteroristu: čtyři kroky. Sedmá generace, 8. 1999, č.2.
4. Markuš, Š.: Fyzika a etika II. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre 27.-28. júna 2007. Nitra 2008 ISBN 978-80-8094-312-7
5. Sičák, A.: Spôsob života a hodnotové orientácie v spoločenských procesoch regiónu východného Slovenska. In Človek – dejiny – hodnoty. Sborník materiálu z mezinárodní vědecké konference uspořádané ve dnech 7.-8. března 2002. Ostrava 2002 ISBN 80-7042-219-X

Adresa autora

doc. PhDr. Andrej Sičák, CSc
Katedra občianskej a etickej výchovy
Fakulta humanitných a prírodných vied
Prešovská Univerzita v Prešove
17. Novembra 1.
08 001 Prešov
E-mail: sicak@unipo.sk